

חגב, זה בשרי?

רגע לפני שאתם צועקים "איכס" ומעיפים את העיתון מידיכם, דעו לכם כי הארבה נחשב למעדן בקרב יהודי תימן וצפון אפריקה. אבל איך מזהים חגב כשר? כתבנו יצא בעקבות הארבה כדי להחזיר את המסורת האבודה, וחזר עם מתכונים

ענן שחור בשמי הארץ

החגב - או בשמו המקראי: הארבה - הוא בעל חיים מופלא. הוא מסוגל לחיות בדר, ללא חברים, ולא להזיק אפילו לזכוב. אך משום מה, גורמים מסוימים מפוענחים (כגון טמפרטורה) ובלתי מפוענחים (שמדענים עדיין חוקרים), גורמים לחגבים להתחבר ללהקות ענק, המכסות מאות קילומטרים, שאפשר לראותן אפילו מהחלל. על הסכנה האיומה הנשקפת למין האנושי מהלהקות הללו ניתן ללמוד מדבריו של פרעה למשה, רק במכת הארבה: "שֶׁאֶנָּה חֲטָאתִי אֶתְּכָם, וְהֶעֱתִירוּ לִי אֱלֹהִים; וְיָסֵר, מֵעַלִּי כָּךְ אֶת הַמָּוֶת הַזֶּה" (שמות, פרק י', פסוק י"ז).

ארי זיבוטופסקי מציג: חגב כשר, מתוך מכת הארבה בקפריסין

בשנת 1915 פשתה מכת ארבה קשה בארץ. יחד עם שותפי, ארי זיבוטופסקי, ביקשתי לדעת כיצד היה נראה המצב באותן שנים. גילינו אישה זקנה, לא יהודייה, שעדיין חיה בירושלים, ויש באמתחתה אלבום תמונות מקורי מאותם הימים. באותן שנים, כמובן, לא היו מצלמות דיגיטליות ולא תמונות צבעוניות, אלא רק שחור-לבן. מדי פעם אנשים היו צובעים תמונה ביד, וכך חלק מן התמונות שלפניכם צבועות במברשת וצבע מים. מכות ארבה נוספות ידעה מדינת ישראל. המשמעותית שבהן היתה

להקת ארבה מתקרבת מכיוון האופק, ומתקדמת אל עבר מרחקים אינסופיים. רעש-רחש של מיליוני כנפיים מרעיד את האוויר, וחשכה משתררת על הארץ, לאחר שלהקת הארבה חוסמת כשמיכה עבה את אור השמש.

לקראת לילה הם נוחתים על האדמה, ומתחילים לאכול. מיליוני החגבים לא לוקחים "ביס" כאורחים מנומסים, אלא אוכלים הכל, ואני מתכוון להכל! הלהקה מתיישבת על שדה פורח, וכשהיא מתרוממת נותרים קלחים ריקים, גבעולים עירומים, שדה ריק. הנביא יואל מתאר מכת ארבה שראה בזמנו במילים: "כִּי אֶבֶד קִצִּיר שְׂדֶה" (יואל פרק א', פסוקים ד'-א). הוא מתאר מצב שהחל במכת ארבה שפשתה על הארץ, והביאה בסופו של דבר, לכיליונם של בעלי החיים ובני האדם. הנביא יואל כותב שלא נשאר אפילו "מנחה ונסך" לקרבנות בבית המקדש. בימינו, ברוך ה', איננו רגילים למראות כאלה, בזכות ההתקדמות המדעית והטכנולוגית, המאפשרת צפייה מוקדמת של התקדמות הארבה, וכן בשל אמצעי הדברה מתקדמים. אבל ישנן עדיין פינות רבות בעולם שהקדמה רחוקה מהן. בארצות לא מפותחות (מדינות "מתפתחות") רבות ביבשת אפריקה עדיין מתים אנשים רבים ממכות חגבים.

ידידי ארי

ואני מיהרנו לקפריסין, לראות בעינינו מהי מכת הארבה. רשות הטבע והגנים בארץ חששה שמא המכה תגיע לישראל, לראשונה מזה שנים רבות. הם פנו אלינו בבקשה לזהות את הזן. מיד ראינו שמדובר ב"ארבה המצוי", שהוא הזן הכשר

מבשלים חגבים כמו בבית סבא

צורת החגב הכשר. תמונה
ממכת הארבה בשנת 1915
שנצבעה ביד

חגב בטעם ביסלי

לא בכדי התעניינו, חברי ואני, בפשיטות הארבה על הארץ. התורה מתירה את אכילת הארבה. רגע לפני שאתם צועקים "איכס" ומעיפים את העיתון מידכם, דעו לכם כי הארבה נחשב למעדן בקרב יהודי תימן וצפון אפריקה.

חז"ל נתנו ארבעה סימנים לארבה טהור: יש לו ארבע רגליים ללכת בהם, יש לו שתי רגליים גדולות לקפיצה, כנפיו

מכסות את רוב גופו, ושמו "חגב".

הסימן הרביעי - "שמו חגב" - מעורר תהייה: מה זאת אומר "שמו חגב"? התשובה היא שצריכים מסורת איש מפי איש על הזן הכשר. אכילת חגב שאינו כשר גוררת עמה עברה על שישה לאווים מהתורה! הבעיה מתעוררת כאשר במשך שנים

כ"ן, הילדים האלה אוכלים... חגבים!

בשנת 1955. בני משפחה ומכרים שחיו בארץ באותן שנים ודאי ידעו לתאר לכם את המראה המפחיד של ענן חגבים היורד על הארץ, ונכנס לכל פינה. גם בשנת 2004 הגיע ארבה לארץ, ופגע בעיקר באזור הדרום. אם אתם גרים ביישובי הנגב או הערבה, ודאי ראיתם אותם כמו עיניכם.

עץ תאנה לפני הארבה ואחריו. מתוך ארכיון התמונות של הקשישה הירושלמית, המתעד את מכת הארבה בשנת 1915

חשיכות העניין כאמת לא היתה אכילת החגב (עניין שהגעיל למדי חלק מהמשתתפים), כי אם ההזדמנות לשמר את מסורת ישראל, שלא תאבד לעולמי עד.

לקראת

לילה הם נוחתים

על האדמה, ומתחילים לאכול.

מיליוני החגבים לא לוקחים "ביס"

כאורחים מנומסים, אלא אוכלים הכל,

ואני מתכוון להכל! הלהקה מתיישבת על

שדה פורח, וכשהיא מתרוממת, נותרים

קלחים ריקים, גבעולים עירומים,

שדה ריק.

ארבה בישראל בשנת 1915: שימו לב לגלגל הרכב

הוא נוסע לחורים בכל קצה בגלובוס, ומחפש אחר שרידים של קהילות יהודיות נידחות, במטרה להחזיר את המסורת האבודה שלהן. הוא ביקר במדינות שכף רגלו של ישראלי לא דרכה בהן, חפר במרתפים חשוכים ומצא אוצרות מופלאים. הוא ד"ר ארי גרינספן - מוהל, שוחט, רופא שיניים וסוג של אינדיאנה ג'ונס יהודי - וזה המדור שלו.

רבות אין ארבה בארץ. תשאלו (ובצדק רב): מה הבעיה בזה? יופי שאין ארבה. נכון מאוד, אלא שכך אוכלות מסורות עתיקות מן העולם.

משום שלא היתה מכת ארבה בארץ

הרבה שנים, הרי שאנשים שאולי

היו יכולים לזהות את החגב

הכשר, לא זכרו מילדותם

בדיוק איזה הוא הזן שהיו

אוכלים כילדים.

בשנת 2004 פשתה להקת

ארבה ענקית על יבשת

אפריקה. משם עפו החגבים

לאי קפריסין, המרוחק כשעת

טיסה בלבד מישראל. ידידי ארי

ואני מיהרנו לקפריסין, לראות

בעינינו מהי מכת הארבה. רשות הטבע

והגנים בארץ חששה שמא המכה תגיע

לישראל, לראשונה מזה שנים רבות. הם פנו אלינו

בבקשה לזהות את הזן. מיד ראינו שמדובר ב"ארבה המצוי",

שהוא הזן הכשר.

לאחר כשבוע הגיע הארבה לארץ, וברוך ה', לא נגרם נזק

רב לחקלאות. אנחנו הבנו שיש לנו הזדמנות פז לשמר את

מסורת ישראל, בדקה ה-90 ממש - רגע לפני שהיא נעלמת,

שכן רב הסיכוי שזו הפעם האחרונה בהיסטוריה שבה יוכלו

זקני עדות המזרח ותימן לזהות את החגבים הכשרים שהם

אכלו בילדותם, ולהעביר את המסורת לדור הבא.

ארגנו כנס בראש העין, שזרמו אליו מאות אנשים, ובנוסף

לשיעורים על סימני החגב הכשר, ערכנו הדגמת סוגי בישול

וטעימות. היו שם חגבים (כשרים!) מבושלים, מטוגנים

ואפויים בתנור, עם מרקם וטעם של חטיף ביסלי גריל

(ובתשובה לכותרת, חגב הוא פרווה, ממש כמו דג).